

УДК 331.105.44(477)“1945/1991”

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2023.24.4009>

ПРОФСПІЛКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ (1945–1991)

Костянтин КОНДРАТЮК

Львівський національний університет імені Івана Франка
катедра новітньої історії України імені Михайла Грушевського
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна
e-mail: kostyantyn.kondratyuk@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-0019-3618

У повоєнні роки в Україні було поновлено тоталітарний режим, стержнем якого була однопартійність. ВКП(б) та її філіал в Україні – КП(б)У (після 1952 р. – КПРС, КПУ) була єдиною управлінською структурою, яка мала реальну владу. Всі інші структури, в тому числі й Ради, виступали прикриттям всевладдя керівної партії. В практичній діяльності партійних структур в центрі і на місцях демократичні засади фактично були зведені нанівець. Зростала роль партапарату, що призначався. Посилювалися бюрократичні методи керівництва. Централізм пронизував усі основи суспільства, висунув на перший план вольові методи керівництва. Партія в особі апарату взяла на себе керівництво всім життям.

Однією з ланок радянської політичної системи були профспілки. За умов тоталітарного режиму вони підпорядковувались партії, перетворились на своєрідну напівдержавну структуру, яка виконувала визначені для них політичні, виробничі та ідеологічні функції.

Самостійної політичної ролі в СРСР і в УРСР профспілки не відігравали. Вони лише служили “передавальною ланкою від партії до мас”, додатковим інструментом соціального регулювання, провідником партійного впливу на виробництві – серед мільйонів трудящих, зайнятих у різних галузях господарства, в культурі й науці тощо.

Головна функція профспілок – захисна – відійшла на задній план. На них тепер покладалась насамперед виробничі завдання – “організацію робітників і службовців на боротьбу за неухильний розвиток народного господарства...”¹. Фактично профспілки перетворились у відгалуження адміністративного апарату, покликане забезпечувати виконання і перевиконання господарських планів, підвищення продуктивності праці і т. п.

Крім того, вони виконували певні ідеологічно-виховні функції, що впливали з ленінського визначення профспілок як “школи комунізму”. В їх розпорядженні знаходилися клуби і будинки культури, бібліотеки та кіноустановки. Культосвітня сфера була масовим і потужним каналом, через який у свідомості людей утверджувалася думка про непохитність і “правильність” засад тоталітарної системи.

Ключові слова: профспілки України, тоталітаризм, одержавлення профспілок, втрата ними незалежної сутності й призначення, бюрократичний стиль роботи.

У 1945 р. в країні функціонувало 136 галузевих профспілок, у 1949 р. – 67², в 1958 р. – 23³. Тодішні владні структури вважали, що централізація галузевих

¹ “Профессиональные союзы?” *Большая советская энциклопедия. Второе издание.* т. 35. (Москва: Издательство “Советская энциклопедия”, 1955), 162.

² *X съезд профсоюзов СССР. Стеногр. отчет.* (Москва: Профиздат, 1949), 275.

³ *Матеріали XII з'їзду профспілок СРСР.* (Київ: Політвидав, 1959), 20.

профспілок сприяла удосконаленню організаційної побудови профспілок, зміцненню їхньої організаційної самостійності і міжспілкових зв'язків, які здійснювалися радами профспілок. Насправді ж, структура профспілок була атрофованою. Вона створювалася так, як у державних відомствах, у відповідності з схемою, що утвердилася у командно-адміністративній системі і з таким же розподілом прав по “рангах”: ВЦРПС мала всі права, надані профспілкам, республіканські й обласні Ради – вже лише частину прав, а в профспілкового комітету підприємства – ще менше. Все це вело до втрати авторитету профспілок, їх відриву від людей праці.

Ще одна тенденція спостерігалася в радянському профспілковому русі – це намагання охопити профспілковим членством якомога більше робітників і службовців. У результаті профспілки стали найчисельнішою громадською організацією. У 1948 р. вони об'єднували в Україні понад 4, 2 млн., у 1958 р. – близько 9 млн., у 1968 р. – 16 млн. осіб⁴. З 1964 р. профспілкові організації почали створюватися в колгоспах, об'єднуючи механізаторів і спеціалістів сільського господарства. У 1970-х роках пленум ВЦРПС прийняв рішення, за яким профспілка робітників і службовців сільського господарства могла приймати всіх бажаючих колгоспників⁵. У 1976 р. 19 галузевих профспілок України об'єднували більше 20 млн. осіб⁶. Отже було створено масові професійні об'єднання, та при цьому вихолощено їхню сутність і призначення.

Діяльність профспілок, як і інших громадських організацій, жорстко регламентувалася. На засіданнях бюро обкомів, міськкомів і райкомів Компартії України регулярно обговорювалася робота профспілок, приймалися відповідні рішення, які мали силу директив, що де-факто позбавляли профспілки реальної самостійності. До того ж партійні органи займалися питаннями добору і розстановки профспілкових кадрів. На всі більш-менш важливі посади в профспілкових органах республіки скеровувалися члени партії. Вважалося, що навіть профспілкові комітети заводів, фабрик, установ повинні очолювати комуністи. Така політика провадилася цілеспрямовано і систематично. Так, у 1958 р. у складі новообраних голів шахткомів Донецької області було 52 % комуністів⁷, а в складі керівників ФЗМК Київської області – 60%⁸. Головами обласних рад профспілок у 1958 р. були обрані: Донецької – І. Комаров (секретар райкому партії); Дніпропетровської – М. Ковальов (секретар райкому партії); Запорізької – К. Немцов (секретар парткому заводу “Дніпроспецсталь”);

⁴ Десятий з'їзд профспілок України. Стенографічний звіт. (Київ: Політвидав, 1968), 38.

⁵ Історія Української РСР. У 8-и т., т. 8, кн. 2. (Київ: Наука, 1970,) 476–477.

⁶ Большая советская энциклопедия. Третье издание. Т. 26. (Москва: Издательство “Советская энциклопедия”, 1977), 552.

⁷ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 1 (ЦК Компартії України), оп. 214, спр. 413, арк. 144.

⁸ Державний архів Київської області, ф. Р-710 (Обласна рада профспілок), оп. 3, спр. 451, арк. 5.

Херсонської – А. Балабай (секретар міськкому партії); Волинської – І. Климот (секретар обкому партії)⁹ і багато інших партійних працівників.

До цього слід додати, що профспілкові органи в центрі й на місцях займалися паперотворчістю, підміняли реальні справи різними засіданнями та нарадами. У результаті репресій, які проводилися в країні, багато профспілкових керівників проявляли боязнь в роботі, обережність, остерігалися всього нового, ставали малоініціативними. Загрозливою була тенденція розширення профспілкових штатів, їх відрив від маси працівників. Вкорінилася практика, коли партійні комітети керували профспілковими організаціями: декредитували їм ті чи інші рішення, нав'язували різні, дуже часто надумані “ініціативи” та визначену наперед позицію у питаннях розвитку виробництва, соціально-побутової сфери. Одним із каналів, який полегшував диктат партійних структур, була кадрова політика, коли на роботу в профспілкові органи, як правило, навіть не цікавлячись думкою самих членів профспілки, направлялися люди з партійного апарату – нерідко малокомпетентні, які не проявили ділових якостей, а часто й такі, які скомпрометували себе. Хрущовська “відлига” дещо лібералізувала радянське суспільство, привела до певного розширення можливостей профспілкових організацій. Централізоване бюрократичне управління економікою перестало давати необхідні результати, а здійснені реформи породили “паростки господарської демократії”. Тоді у багатьох випадках працювати в профспілкових органах пішли чесні, порядні люди, які прагнули передусім бути корисними співгромадянами.

У грудні 1957 р. ЦК КПРС визначив напрями перебудови діяльності профспілок. У 1958 р. з'явився Указ Президії Верховної Ради СРСР “Про права фабричного, заводського, місцевого комітету професійної спілки”, який дещо розширив можливості організації.

Так, фабрично-заводські комітети одержали право брати участь у розробці промфінпланів, нормуванні та оплаті праці, контролі за дотриманням трудового законодавства. Згідно з цим Указом, керівники підприємств повинні були звітувати про виконання виробничого плану, зобов'язань з колективного договору, а вищі господарські органи – розглядати пропозиції фабзавкомів про поліпшення діяльності підприємств. Профспілки одержали право ставити перед відповідними органами питання про усунення чи покарання керівників, які порушували трудове законодавство, виявляли бюрократизм тощо¹⁰.

Відомо, що профспілки відали системою соціального страхування. У 1960 р. до них перейшло управління санаторно-курортним обслуговуванням населення. Прийняті заходи дещо активізували діяльність профспілок. Водночас, у різних сферах життя тодішнього суспільства, в тому числі і в профспілках, залишалось

⁹ *Труд*. 1958. 19 сентября; Центральный державный архив высших органов власти Украины (далі – ЦДАВО України), ф. 1 (Рада міністрів УРСР), оп. 214, спр. 412, арк. 258; спр. 536, арк. 30; спр. 435, арк. 19.

¹⁰ *Правда*, 1958, № 16, 18 июля.

немало елементів сталінського минулого. До того ж їхня діяльність насамперед спрямовувалася на розв'язання господарських проблем, підвищення ефективності виробництва. Так, на профспілковій організації було покладено завдання організувати “соціалістичне змагання” за виконання і перевиконання п'ятирічних планів. Профспілки робили все можливе, аби залучити до нього щонайбільше робітників та службовців, створити обстановку звитяжної праці на підприємствах. Вважалося, що це має наслідком підвищення продуктивності праці, поліпшення її організації. Але насправді таке змагання, де дійовий матеріальний принцип був підмінений моральним заохоченням, не було й не могло бути ефективним.

За умов притаманного тодішній системі командно-адміністративного господарювання такого роду “ударна праця” призводила лише до штурмівщини. До всього використати трудове змагання для піднесення ефективності виробництва заважали формалізм і окомилування, що вкорінилися в практику його організації¹¹. Профспілкові керівники зосереджували основну увагу на окремих передовиках виробництва, докладали зусиль для популяризації їхнього успіху.

Спостерігалася погоня за рекордами. У багатьох випадках змагалися не люди, а папери. Ось характерний і розрекламований в тодішніх газетах і радіо приклад:” В Харківській області за 1946–1948 рр. більше 12 тис. робітників виконали по чотири – п'ять річних норм, у Львівській – 10 тис., Запорізькій – біля 6 тис., Донецькій – 5 тис. осіб”¹². На 1 грудня 1982 р., повідомляли Львівські газети, плани та соціалістичні зобов'язання двох років п'ятирічки у Львові виконали 25 тис. робітників, понад 1 100 бригад, 229 дільниць, 26 цехів, 20 колективів підприємств промисловості та будівництва. Переможцям Всесоюзного соціалістичного змагання – колективам виробничого об'єднання “Мікроприлад” та ім. 50-річчя Жовтня, тресту “Львівпромбуд”, управлінню магістральних нафтопроводів “Дружба” було вручено перехідні Червоні прапори ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, ВЦРПС і ЦК ВЛКСМ¹³.

Ще на початку 20-х років В. Ленін визначив роль радянських профспілок “як школи управління, школи комунізму”. В повоєнний період профспілки продовжували використовувати традиційні форми залучення робітників до управління виробництвом. Однією з них були постійно діючі виробничі наради, у склад яких вибиралися робітники і службовці, представники ФЗМК, адміністрації, партійних і комсомольських організацій. Робочим органом нарад була президія. За офіційною статистикою в Україні на початку 60-х років було створено понад 18 тис. постійно діючих виробничих нарад. За 1956–1958 рр. проведено 1,3 млн.

¹¹ Михайло Коваль, Станіслав Кульчицький, Юрій Курносів. *Історія України*. (Київ: Знання, 1992), 374.

¹² *Суспільно-політичне життя трудящих Української РСР*. Т. 2, (Київ: Наука, 1977), 35.

¹³ *Історія Львова*, (Київ: Наука, 1984), 333.

нарад, прийнято 2 млн. 360 тис. пропозицій, більшість з яких виконано¹⁴. На практиці все виглядало інакше. Більшість нарад працювали нерегулярно. Незмінними залишалися і методи їхньої діяльності. В основному це були пропозиції, які, зазвичай, зовсім не брали до уваги. Тобто, учасники заводської чи фабричної наради раз чи два рази в рік збиралися, обговорювали недоліки у сфері виробництва і розходилися. Учасники таких нарад не контролювали, та й не могли контролювати хід виконання прийнятих рішень, не володіли реальними засобами впливу на адміністрацію. Керівники підприємств формально ставилися до пропозицій і критичних зауважень, висловлених на нарадах, а то й просто ігнорували їх.

У 1947 р. була відновлена практика укладення колективних договорів між адміністрацією і ФЗМК, відмінена у 30-х роках. У колективному договорі фіксувалися взаємні зобов'язання колективу і адміністрації підприємства. У договір вносилися пункти з питань праці та зарплати, про виплату премій, перераховувалися заходи по підготовці кадрів і підвищення їх кваліфікації, вимоги по трудовій дисципліні, охороні праці, а також організації побуту, культурного обслуговування тощо. Колективні договори укладалися безпосередньо ФЗМК, а вищі профспілкові органи спільно з відповідними господарськими органами реєстрували їх, розв'язували суперечки, які виникали між адміністрацією і ФЗМК при укладенні договорів.

Слід зауважити, що частина робітників і службовців брали участь у складанні колективних договорів, проявляли зацікавленість при їх обговоренні, вносили свої пропозиції. Однак на багатьох підприємствах умови колдоговорів не виконувалися. Так, керівники Харківського паротяго-ремонтного заводу зобов'язалися по колдоговору здати в експлуатацію у 1948 р. вісім двоквартирних будинків, провести ремонт заводських будівель. Але до цих робіт на заводі навіть не приступили¹⁵. Упродовж кількох років у договір Довбиського фарфорового заводу Житомирської області включався пункт про встановлення вентиляції в цеху, але справу не довели до кінця¹⁶. Чотири роки підряд заносили в колективний договір пункт про побудову водяного опалення Білгород-Дністровської швейної фабрики, але він так і не був виконаний дирекцією¹⁷.

Завком профспілки міг заслухати звіт керівника підприємства з цих питань і вимагати усунення виявлених недоліків. До керівника підприємства і посадових осіб адміністрації, на яких було покладено виконання певних пунктів договору, у випадку їх невиконання могли застосовуватися дисциплінарні заходи. Комітет профспілки мав право поставити перед відповідними органами питання про зняття або покарання таких керівних працівників. Як засвідчила практика, профспілки

¹⁴ ЦДАВО України, ф. 2 (Держплан УРСР), оп. 1, спр. 935, арк. 1–2.

¹⁵ *Труд.* 1949, 7 июля.

¹⁶ *Радянська Житомирщина.* 1950, 21 грудня.

¹⁷ Державний архів Одеської області, ф. Р-1763 (Обласна рада профспілок), оп. 8, спр. 528, арк. 160.

вкрай рідко використовували цей засіб, проявляли нерішучість. Сьогодні повинен змінитися сам зміст і зрости ефективність колективних договорів. Не має сенсу вносити в них зобов'язання, які слід виконувати і без цього. В договорах потрібно насамперед фіксувати конкретні заходи з поліпшення умов праці та побуту працівників.

У 1958 р. створено Всесоюзне товариство винахідників і раціоналізаторів, а в республіках, областях, на підприємствах – відповідні ради товариства. Функція профспілок полягала у керівництві цією організацією. Отже, партія поклала на профспілки ще одне виробниче завдання, а саме, сприяти науково-технічному розвитку виробництва. Профспілкові комітети змушені були займатися не притаманними їм справами, організувати місячники збору раціоналізаторських пропозицій та винаходів, видавати технічні бюлетені, проводити лекторії та конференції тощо. Зрозуміло, що істотно вплинути на прискорення технічного прогресу профспілки не могли. І не тільки тому, що переважна більшість рацпропозицій не впроваджувалася у виробництво. Головне ж полягало в тому, що в ці роки форми виробничих відносин функціонували в умовах екстенсивного розвитку економіки.

При участі профспілок у 60-х–80-х роках в Україні проводилася певна робота з поліпшення умов праці робітників. Промислові підприємства, будівельні і транспортні організації поповнювалися досконалішими технічними засобами, що створило основу для полегшення праці робітників. Механізація виробничих процесів привела до деякого скорочення частки ручної праці.

Здійснювалися також заходи щодо поліпшення охорони праці, техніки безпеки і промислової санітарії. На заводах і фабриках споруджувалися вентиляційні установки, різні очисні споруди. Деякі категорії робітників почали отримувати спецодяг і взуття. Гірше забезпечували робітників індивідуальними засобами захисту від особливо шкідливих і небезпечних для здоров'я різних домішок і випаровувань, загазованості й забруднення на виробництві.

Слід зазначити, що певні позитивні зрушення у сфері охорони праці відбувалися, однак на великій кількості підприємств вона залишалася чисто декларативною. Так, у 1961 р. на Львівському заводі автотранспорту у всіх цехах була встановлена механічна витяжна вентиляція, але вона діяла недостатньо ефективно. Робітники дихали повітрям, змішаним з випарами розчинників, що було вкрай шкідливим для їхнього здоров'я. Не у всіх приміщеннях взимку регулярно включалося центральне опалення. Робітники, які працювали на металообробних верстатах, не були забезпечені щітками для зчищення стружки, що призводило до мікротравм¹⁸. У 1966 р. в цехах Львівського заводу скляних ізоляторів частина моторів і електроустановок була незаземлена, електрощити не закривалися; місця для електрозварювальних робіт не були належно

¹⁸ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. Р-524 (Обласна рада профспілок), оп. 1, спр. 14, арк. 17.

обладнані. Підйомно-транспортні засоби заводу здані в експлуатацію без належного оформлення документації та інструктажу осіб, які їх обслуговували¹⁹. В цеху № 3 Львівського телевізорного заводу витяжна вентиляція не працювала, в результаті чого концентрація випарів свинцю в зоні праці була вищою за допустиму в 1,8 рази²⁰.

Важкі умови праці стали суттєвим фактором зниження ефективності трудової діяльності робітників. Керівники підприємств за всяку ціну намагалися виконати план, тому не дуже турбувалися про здоров'я працівників. Прикладів цього чимало. На Роздольському гірничо-хімічному комбінаті тривалий час не вирішували питання вентиляції сірчано-плавильного цеху і збагачувальної фабрики. Тут більше половини робітників не були забезпечені побутовими приміщеннями, що зумовило високий рівень професійних захворювань. Така ж ситуація склалася на Стебниківському калійному комбінаті, Дашавському сажовому заводі, де рівень загазованості у 25 разів перевищував встановлені норми²¹. У 1966 р. на Львівському заводі електронних приладів 46 робітників отруїлися випарами ртуті. Лікарі поставили діагноз – хронічна ртутна інтоксикація²².

Досить часто траплялися порушення в організації праці жінок – робітниць. На Львівському хіміко-фармацевтичному заводі близько 800 жінок працювали в умовах широкого використання отруйних речовин, шкідливих для здоров'я. На заводі автотранспорту чимало жінок працювало на малярних роботах, де нітрофарби наносили способом відкритого розпилення²³. На Івано-Франківському комбінаті шкіряного взуття праця жінок використовувалася в зольному цеху, що було заборонено законодавством. Загалом тільки на Львівських промислових підприємствах у 1965 р. в шкідливих для здоров'я умовах працювали 383 вагітні жінки-робітниці і 256 матерів, які годували груддю²⁴.

Часто змарнований з різних причин робочий час надолжували, використовуючи працю робітників у вихідні дні, необґрунтованим прискоренням виробничих циклів у кінці місяця, кварталу, півріччя і року. Наприклад, в Івано-Франківській області до цього часто вдавалось керівництво Надвірнянського нафто-промислового управління, Калушської контори розвідувального буріння, Івано-Франківської меблевої фабрики, Болехівського сільзаводу, Снятинського меблевого комбінату та ін.²⁵ При цьому траплялося, що за ці дні не надавали додаткові вихідні дні, не виплачували платню. На Львівському електровакуумному заводі організація робіт у вихідні дні у 1966 р. набрала

¹⁹ ДАЛО, ф. Р-524, оп. 1, спр. 14, арк. 17.

²⁰ Там само, арк. 33.

²¹ ЦДАВО України, ф. 2605 (Республіканська рада профспілок), оп. 8, спр. 4009, арк. 89.

²² ДАЛО, ф. Р-524, оп. 1, спр. 14, арк. 42.

²³ ЦДАВО України, ф. 2605, оп. 8, спр. 4598, арк. 4.

²⁴ Там само, спр. 4597, арк. 2.

²⁵ Там само, спр. 4234, арк. 76.

системного характеру. Коли ці факти були виявлені, обласна рада профспілок притягнула директора до адміністративної “відповідальності” – штрафу 50 крб.²⁶ Після такого “покарання” практика порушень трудового законодавства на підприємстві продовжувалася.

Статистика засвідчує, що через важкі умови праці, недбале ставлення керівників до техніки безпеки на підприємствах зростав рівень травматизму. Особливо гостро ця проблема постала на шахтах. Так, у 1965 р. лише в шахтах тресту “Червоноградвугілля” зафіксовано 564 випадки виробничого травматизму, в результаті чого 8 шахтарів загинули, 39 – стали інвалідами²⁷. За 1974 р. у будівельних організаціях Львівщини сталося 142 нещасних випадки. Обійшлися тим, що за порушення правил і норм охорони праці на 8-х посадових осіб накладено штрафи загальною сумою 170 крб.²⁸

У 80-х роках роботи у вихідні дні, завищення норм виробітку й надалі залишалися поширеним явищем. У Тернопільській області лише за шість місяців 1989 р. трудовими колективами промисловості і будівництва незаконно було перепрацьовано 16 тис. людиноднів. Доплат за цю працю робітники не отримали²⁹. На Болехівському керамзитовому заводі, протягом 1988 р. робітників 14 разів залучали до робіт у вихідні дні³⁰

На підприємствах України зростала кількість працівників, задіяних на шкідливих ділянках виробництва. Лише в промисловості Івано-Франківщини кількість жінок-робітниць, задіяних на такій роботі, у 1985–1989 рр. зросла у 1,5 рази і досягла 45 тис, більше 7,5 тис. з них працювали в особливо шкідливих умовах³¹.

Ці негативні явища викликали невдоволення робітників. Наприкінці 80-х – на початку 90-х років в Україні з’явилася незвична для радянських профспілок форма розв’язання конфліктів – страйки. До такої крайньої форми протесту вдалися, зокрема, шахтарі Донбасу, коли переконалися, що їхні сподівання на соціальну справедливість не виправдовуються. Страйкарі вимагали вирішення побутових питань і висловлювали недовір’я місцевим партійним, профспілковим і господарським керівникам за їхнє зволікання із запровадженням нових методів господарювання, розв’язування соціальних проблем. Страйки виникали на багатьох підприємствах інших галузей економіки³². Це змушувало профспілки України перебудовувати свою структуру, змінювати зміст діяльності. На перший план повставало головне завдання – захищати трудові права та інтереси працівників.

²⁶ ДАЛО, ф. Р-524, оп. 1, спр. 14, арк. 15.

²⁷ Там само, оп. 1, спр. 149, арк. 1.

²⁸ Там само, спр. 531, арк. 9.

²⁹ *Вільне життя*, 1989, 10 грудня.

³⁰ *Прикарпатська правда*. 1989, 19 квітня.

³¹ Там само, 3 червня.

³² *Статист. щорічник*. (Київ: Політвидав, 1991), 66.

UKRAINIAN TRADE UNIONS IN THE CONDITIONS OF SOVIET POLITICAL REGIME (1945–1991)

Kostyantyn KONDRATYUK

Ivan Franko National University of Lviv
Mykhailo Hrushevskiy Department of Contemporary History of Ukraine
1, Universytetska str. 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: kostyantyn.kondratyuk@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-0019-3618

In the post-war years democratic principles were effectively nullified in the practical activities of Communist party structures at both the central and local levels. The role of the appointed party apparatus continued to expand, reinforcing bureaucratic methods of management. Centralism permeated all aspects of society, elevating arbitrary management techniques. The party, represented by the apparatus, assumed control over all facets of life.

Trade unions constituted a link in the Soviet political system. Under the conditions of the totalitarian regime, they were subordinated to the party, transforming into a quasi-state entity performing political, industrial, and ideological functions as defined for them.

Trade unions did not play an independent political role in the USSR and Ukrainian SSR. They merely served as a “transmission link from the party to the masses”, an additional tool for social regulation and a conduit for party influence in production across millions of workers engaged in various branches of the economy, culture, and science.

The primary function of trade unions, protective in nature, took a backseat. They were now primarily tasked with production objectives such as “organizing workers and employees to fight for the steady development of the national economy...”. In essence, trade unions transformed into a branch of the administrative apparatus, intended to ensure the implementation and over-implementation of business plans, and increase labor productivity.

Furthermore, they fulfilled certain ideological and educational functions based on Lenin’s definition of trade unions as “schools of communism”. They had at their disposal clubs, houses of culture, libraries, and movie theaters. The cultural realm became a massive and potent channel through which the perception of the steadfastness and “correctness” of the principles of the totalitarian system was ingrained in the minds of the people.

Keywords: Trade unions of Ukraine, totalitarianism, nationalization of trade unions, loss of their independent essence and purpose, bureaucratic style of work.

REFERENCES

- Bol'shaya sovetskaya entsiklopediya. Tret'e izdanie.* T. 26. (Moskva: Izdatel'stvo “Sovetskaya entsiklopediya”, 1977). (in Ukrainian)
- Derzhavnyy arkhiv Kyivs'koyi oblasti. f. R-710, (Oblasna rada profspilok), op. 3, spr. 451, ark. 5. (in Ukrainian)
- Derzhavnyy arkhiv Lvivs'koyi oblasti, f. R-524 (Oblasna rada profspilok), op. 1, spr. 14. (in Ukrainian)
- Derzhavnyy arkhiv Odes'koyi oblasti, f. R-1763 (Oblasna rada profspilok), op. 8, spr. 528, ark. 160. (in Ukrainian)
- Desyatyy z'yizd profspilok Ukrayiny. Stenohr. zvit.* (Kyiv: Politvydav, 1968). (in Ukrainian)
- Istoriya L'vova.* (Kyiv: Nauka, 1984). (in Ukrainian)
- Istoriya Ukrayins'koyi RSR. U 8-y t.* t.8, kn. 2, (Kyiv: Nauka, 1970), 476–477. (in Ukrainian)

- Koval', Mykhaylo. Kul'chyts'kyy, Stanislav. Kurnosov, Yuriy. *Istoriya Ukrayiny*. (Kyiv: Znannya, 1992). (in Ukrainian)
- Materialy XII z'yezdu profspilok SRSR*. (Kyiv: Polityvdav, 1959). (in Ukrainian)
- Pravda*. 1958, No. 16, 18 lyulya. (in russian)
- Prykarpats'ka pravda*, 1989, 19 kvitnya. (in Ukrainian)
- "Profesiyni soyuzy", *Bol'shaya sovetskaya entsiklopediya. Vtoroye izdanie*, t. 35, (Moskva: Izdatel'stvo "Sovetskaya entsiklopediya", 1955). (in russian)
- Radyans'ka Zhytomyrshchyna*, 1950, 21 hrudnya. (in Ukrainian)
- Statyst. Shchorichnyk*, (Kyiv: Polityvdav, 1991). (in Ukrainian)
- Suspil'no-politychne zhyttya trudyashchykh Ukrayins'koyi RSR*, t. 2 (Kyiv: Nauka, 1977). (in Ukrainian)
- Trud*, 1949, 7 lyulya. (in russian)
- Trud* 1958, 19 veresnya. (in russian)
- Tsentrал'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny, f. 2605 (Respublikans'ka rada profspilok), op. 8, spr. 4009, ark. 89. (in Ukrainian)
- Tsentrал'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny, f. 2605 (Respublikans'ka rada profspilok), op. 8, spr. 4598, ark. 4. (in Ukrainian)
- Tsentrал'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny, f. 1 (Rada ministriv URSR), op. 214, spr. 412, ark. 258. (in Ukrainian)
- Tsentrал'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh ob'yednan' Ukrayiny. f. 1 (TsK Kompartiyi Ukrayiny), op. 214, spr. 413, ark. 144. (in Ukrainian)
- Tsentrал'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny, f. 1 (Rada ministriv URSR), op. 214, spr. 435, ark. 19. (in Ukrainian)
- Tsentrал'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny, f. 1 (Rada ministriv URSR), op. 214, spr. 536, ark. 30. (in Ukrainian)
- Tsentrал'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrayiny, f. 2 (Derzhplan URSR), op. 1, spr. 935, ark. 1–2. (in Ukrainian)
- X s'yezd profsoyuzov SSSR. Stenohr. otchet*. (Moskva: Profizdat, 1949), 275. (in russian)
- Vil'ne zhyttya*, 1989, 10 hrudnya. (in Ukrainian)